

De twee groepen laten de twee belangrijke betekenisverbanden in de taal zien. Als je met twee woorden één betekenisvolle taaluiting maakt, gaat het altijd om een van deze twee. Die twee betekenisverbanden zijn met een neutraal woordje uit te drukken. Dat woordje past in de tweede kolom tussen die twee woorden. In de taalontwikkeling van een kleuter zie je vaak dat woordje in de volgende fase opduiken.

Nu gaan we proberen om verschillende woordjes in de tweede kolom in te vullen. Sommige woordjes passen in de tweede kolom van beide groepen, sommige maar in één van de groepen.

Besprek met je groep alle mogelijkheden, en vul je gezamenlijke oordeel in het volgende schema in. Vul een plusje in als het woord past op bijna alle plaatsen in de groep. Vul een minnetje in als het woord past op bijna geen enkele plaats in de groep. Als je het niet eens wordt, vul dan een vraagteken in.

Schema 2

Vul in de tweede kolom in:	Past bij eerste groep	Past bij tweede groep
is		
wordt		
gaat		
Zal		
doet		
blijft		
Kan		
lijkt		
Moet		
lijkt te		
Mag		
schijnt		
Wil		
schijnt te		
Blijkt		
blijkt te		

Wat heb je nu ontdekt? De tussenliggende woordjes zijn allemaal persoonsvormen. Er zijn persoonsvormen die horen bij de eerste groep, en persoonsvormen die horen bij de tweede groep. Er is ook een persoonsvorm die beide kanten op kan. Vul die woorden in schema 3 in:

Schema 3

Persoonsvormen die passen in de eerste groep:	
Persoonsvormen die passen in de tweede groep:	
Persoonsvorm die overal past:	

Uitleg

Het betekenisverband tussen de woorden uit de eerste groep van schema 1 (*mama lief*) noemen we een *naamwoordelijk verband* (omdat het een verband tussen naamwoorden is). Het betekenisverband tussen de woorden uit de tweede groep (*papa slapen*) noemen we een *werkwoordelijk verband* (het is een verband tussen een naamwoord en een werkwoord).

Als in de tweede kolom van schema 1 een persoonsvorm is ingevuld, vormen de tweede en de derde kolom samen het *gezegde*. Vandaar dat we dan spreken van een *naamwoordelijk* en een *werkwoordelijk gezegde*. In de eerste groep worden twee naamwoorden gekoppeld.

Het woordje dat kan koppelen is een koppelwerkwoord. Hier is het koppelwerkwoord de persoonsvorm. De persoonsvorm in een werkwoordelijk gezegde noemen we een *hulpwerkwoord* (omdat dit het werkwoord helpt in het werkwoordelijk verband).

Een bijzonder geval ontstaat als de tweede en derde kolom gecombineerd worden tot één persoonsvorm. Je hebt bijvoorbeeld *Papa doet slapen* (met hulpwerkwoord *doet*), en je combineert dat tot *Papa slaapt*. Dan is de persoonsvorm in zijn eentje het hele werkwoordelijk gezegde. Maar eigenlijk bestaat dat woord (*slaapt*) dus uit twee stukjes: het werkwoord (*slapen*, of eigenlijk de stam daarvan: *slaap-*) en de persoonsvorm (*doet*, of eigenlijk alleen de uitgang daarvan: *-t*).

Deze uitleg is de basis voor de ontleding van het werkwoordelijk en naamwoordelijk gezegde. Er zijn nog een paar lastige gevallen, zoals de voltooide tijd, speciale betekenissen van het woordje *zijn*, zinnen met *het* als onderwerp, en de lijdende vorm, maar ook die gevallen zullen we in een volgende les oplossen volgens deze principes.

Hoe kun je deze kennis gebruiken?

- Zoek per zinnetje de kernwoorden die in een betekenisverband staan. Beoordeel per geval eerst of je te maken hebt met een naamwoordelijk betekenisverband (*zijn*) of een werkwoordelijk verband (*doen*). Let op: soms heb je van allebei een beetje. In de zin *Anne wordt balletdanseres* doet Anne iets, maar ze is na afloop ook iets. Toch is het betekenisverband tussen *Anne* en *balletdanseres* voornamelijk een naamwoordelijk verband, want balletdanseres dat ben je.

OPDRACHT:

Neem de zinnen, die je op de volgende bladzijde vindt, over in het schema dat op je werkbladen is afgedrukt.

Noteer uit iedere zin het volgende:

1. de kernwoorden (denk aan de kleutertaal zoals je die in schema 1 hebt geoefend) ;
2. bepaal het betekenisverband;
3. bepaal de persoonsvorm (pv.)
4. ga na of de pv. past bij een werkwoordelijk(ww.gez.) of naamwoordelijk gezegde (nw.gez.);
5. noteer de redenering die je bij het beantwoorden van de vragen hebt gevolgd.
- 6.

Kijk eerst goed naar onderstaand voorbeeld voordat je aan de slag gaat.

Voorbeeld :

Zin: De slechtste speler is altijd de keeper.		
Kernwoorden:	<i>Speler</i>	<i>Keeper</i>
Betekenisverband:	<i>Zijn</i>	<i>naamwoordelijk</i>
Persoonsvorm	<i>Is</i>	
Persoonsvorm past bij:	<i>Naamwoordelijk</i>	
Redenering:	<i>De persoonsvorm valt niet samen met een kernwoord, en past bij een naamwoordelijk gezegde. Dit sluit aan bij het naamwoordelijke betekenisverband, want keeper, dat is de slechtste speler.</i>	
Conclusie:	<i>is de keeper</i>	<i>naamwoordelijk gezegde</i>

WERKBLADEN

Zinnen bij de opdracht

1. Het water stroomt over de weg.
2. Het water is levensgevaarlijk.
3. Frank Boeijen woont niet in hartje Nijmegen.
4. Mijn pianoleraar is een Rus.
5. Piet was helaas niet op school vandaag.
6. In december schijnt de zon weinig.
7. Dat verhaal komt me zeer bekend voor.
8. Agnes lijkt sprekend op haar moeder.
9. Bij nader inzien bleek pakjesavond weer een groot succes!

Zin 1:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		
Zin 2:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		
Zin 3:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		

Zin 4:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		
Zin 5:		
Kernwoorden:		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		
Zin 6:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		
Zin 7:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		
Zin 8:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		

Zin 9:		
Kernwoorden:		
Betekenisverband: doen of zijn?		
Persoonsvorm?		
Past de pv. bij ww.gez. of nw.gez.?		
Redenering:		
Conclusie:		

Werkschema voor de ontleding van het gezegde

We gaan nu het werkwoordelijk en naamwoordelijk gezegde ontleden via een schema. We beginnen met een basisschema, waarmee je niet alle zinnen aankunt, maar wel een heleboel. Later zullen we het schema uitbreiden om ook speciale gevallen te bevatten.

Basisschema

Zin: In de zomer gaan we altijd voetballen op het pleintje voor ons huis.		
Kernwoorden:	<i>wij</i>	<i>voetballen</i>
Betekenisverband:	<i>doen</i>	<i>werkwoordelijk</i>
Persoonsvorm	<i>gaan</i>	
Valt samen met kernwoord:	<i>nee</i>	
Persoonsvorm past bij:	<i>werkwoordelijk gezegde</i>	
Redenering:	<i>De persoonsvorm valt niet samen met een kernwoord, en past bij een werkwoordelijk gezegde. Dit sluit aan bij het werkwoordelijke betekenisverband, want voetballen, dat doen we.</i>	
Conclusie:	<i>gaan voetballen</i>	<i>werkwoordelijk gezegde</i>
Zin: De slechtste speler is altijd de keeper.		
Kernwoorden:	<i>speler</i>	<i>keeper</i>
Betekenisverband:	<i>zijn</i>	<i>naamwoordelijk</i>
Persoonsvorm	<i>is</i>	
Valt samen met kernwoord:	<i>nee</i>	
Persoonsvorm past bij:	<i>naamwoordelijk</i>	
Redenering:	<i>De persoonsvorm valt niet samen met een kernwoord, en past bij een naamwoordelijk gezegde. Dit sluit aan bij het naamwoordelijke betekenisverband, want keeper, dat is de slechtste speler.</i>	
Conclusie:	<i>is de keeper</i>	<i>naamwoordelijk gezegde</i>
Zin: Vaak schijnt dan de zon tot laat in de avond.		
Kernwoorden:	<i>zon</i>	<i>schijnen</i>
Betekenisverband:	<i>doen</i>	<i>werkwoordelijk</i>
Persoonsvorm:	<i>schijnt</i>	
Valt samen met kernwoord:	<i>ja</i>	
Persoonsvorm past bij:	<i>naamwoordelijk</i>	
Redenering:	<i>De persoonsvorm valt samen met een kernwoord, dan heb je altijd een werkwoordelijk gezegde, want eigenlijk heb je dan een combinatie van werkwoord en het hulpwerkwoord doen. Het lijkt wel alsof de persoonsvorm past bij een naamwoordelijk verband, maar dit is dus gezichtsbedrog</i>	
Conclusie:	<i>schijnt</i>	<i>werkwoordelijk gezegde</i>
Zin: Gelukkig wordt er nooit iemand boos op de scheidsrechter		
Kernwoorden:	<i>iemand</i>	<i>boos</i>
Betekenisverband:	<i>zijn</i>	<i>naamwoordelijk</i>
Persoonsvorm:	<i>wordt</i>	
Valt samen met kernwoord:	<i>nee</i>	
Persoonsvorm past bij:	<i>naamwoordelijk</i>	

Redenering:	<i>Het betekenisverband tussen iemand en boos is naamwoordelijk (boos, dat ben je), en de persoonsvorm (wordt) past ook bij dat betekenisverband. In de betekenis van de hele zin lijkt ook wel iets van “doen” te zitten (boos worden dat doe je), maar het verband tussen de kernwoorden is het belangrijkste. De persoonsvorm ondersteunt dat.</i>	
Conclusie:	wordt boos	naamwoordelijk gezegde

Basisschema met eerste uitbreiding

Soms heb je zinnen waarin behalve de persoonsvorm nog andere hulpwerkwoorden aanwezig zijn. In dat geval moet je de zin vereenvoudigen. Streep alle hulpwerkwoorden weg, behalve de laatste, en maak van die laatste de persoonsvorm. Let erop dat je in je conclusie de hulpwerkwoorden weer terugzet bij het gezegde.

Zin: Ik zou elke dag gitaar willen kunnen spelen		
Kernwoorden:	<i>ik</i>	<i>spelen</i>
Betekenisverband:	<i>doen</i>	<i>werkwoordelijk</i>
Persoonsvorm	<i>zou willen kunnen</i>	kan
Valt samen met kernwoord:	<i>nee</i>	
Persoonsvorm past bij:	<i>werkwoordelijk gezegde</i>	
Redenering:	<i>Behalve de persoonsvorm heb je nog meer werkwoorden. Als je ze allemaal wegstreept op één na, dan krijg je de zin Ik kan elke dag gitaar spelen. In die zin is kan de persoonsvorm. Die past bij het werkwoordelijke verband.</i>	
Conclusie:	<i>zou willen kunnen spelen</i>	<i>werkwoordelijk gezegde</i>
Zin: Zij kan soms echt een vervelend krenng zijn		
Kernwoorden:	<i>zij</i>	<i>krenng</i>
Betekenisverband:	<i>zijn</i>	<i>naamwoordelijk</i>
Persoonsvorm	<i>kan zijn</i>	is
Valt samen met kernwoord:	<i>nee</i>	
Persoonsvorm past bij:	<i>naamwoordelijk gezegde</i>	
Redenering:	<i>Behalve de persoonsvorm heb je nog meer werkwoorden. Als je ze allemaal wegstreept op één na, dan krijg je de zin Zij is soms echt een vervelend krenng. In die zin is is de persoonsvorm. Die past bij het naamwoordelijke verband.</i>	
Conclusie:	<i>kan een vervelend krenng zijn</i>	<i>naamwoordelijk gezegde</i>